

materie criminele' pas in 1872 verscheen, in een uitgave verzorgd door A. Orts. Immers, niet alleen had ook deze 'Corte instructie' in handschrift gecirculeerd in de kringen van Raad van Vlaanderen en Grote Raad van Mechelen. Maar, zoals professor Strubbe nog eens overtuigend heeft aangetoond, was de bekende *Praxis rerum criminalium* op naam van Joos de Damhoudere niet veel meer dan een Latijnse vertaling van Wielants tractaat!

Het werd tijd dat er een nieuwe kritische uitgave van Wielants oeuvre beschikbaar kwam. Professor Monballyu, van wiens hand al heel wat strafrechtshistonsche studies — onder meer over Wielant — zijn verschenen, was natuurlijk de aangewezen editor. Hij heeft thans, om te beginnen, twee uiteenlopende versies van de 'criminele Instructie' in één editie verenigd: een korte redactie van 1500 en de veel langere uit 1515/1516 (door Orts al gepubliceerd). Daartoe heeft hij alle thans bekende handschriften vergeleken. Een derde, Franstalige, versie waaraan Wielant kort voor zijn dood werkte, is hier niet afgedrukt, hoewel Monballyu schrijft: 'Het loont de moeite om deze Franse vertaling uit te geven al was het maar om de invloed van Wielant buiten Vlaanderen aan te tonen (44 noot 231)'. Er wordt trouwens in dit eerste deel nergens een aanwijzing gegeven hoe de rest van het 'Verzameld werk' er zal gaan uitzien.

Monballyu heeft de 'criminele Instructie' van een waardevolle inleiding voorzien (7-48); hij heeft de teksten overzichtelijk uitgegeven, waar nodig voorzien van noten over tekstvarianten en van spaarzame toelichtende annotatie; en hij heeft er indices aan toegevoegd waardoor het boek optimaal toegankelijk is. Het is goed er hier, tenslotte, op te wijzen dat de 'criminele Instructie' niet alleen regels voor het strafproces bevat maar ook veel opmerkingen over straffen en misdrijven. De Monté Ver Loren had daaraan in zijn *Geschiedenis van de wetenschap van het strafrecht* (1942) al een paragraaf gewijd.

A. H. Huussen jr.

J. van Damme, ed., *Laevinus Torrentius. Tweede bisschop van Antwerpen* (Antwerpen: Kathedrale kerkfabriek van Onze-Lieve-Vrouw, 1995, 118 blz.).

Op 26 april 1595 stierf Laevinus Torrentius, tweede bisschop van Antwerpen. Dit gegeven en enkele recente studies die het beeld omtrent Torrentius aanvullen, waren redenen om van 6 mei tot 30 juni 1995 in de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal te Antwerpen een kleine tentoonstelling aan deze humanist en bisschop te wijden. Deze tentoonstelling was ook van 29 september tot 26 november 1995 te zien in de Faculteitsbibliotheek Theologie van de Katholieke Universiteit te Leuven.

Het boek bestaat uit twee delen. Het eerste deel wordt gevormd door een zestal artikelen (7-105) en het tweede deel is de catalogus bij de bovengenoemde tentoonstelling (107-118). Het eerste artikel is van M. J. Marinus, die in 'Van Gent naar Luik' (7-9) een zeer beknopte maar heldere levensbeschrijving geeft van Lieven van der Beke, zoals Laevinus Torrentius eigenlijk heette, die in 1525 te Gent werd geboren. Na in Bologna in 1552 de titel van doctor in de rechten te hebben behaald, verbleef hij tot 1557 in Rome; daarna vestigde hij zich definitief in de Nederlanden.

J. IJsewijn gaat in het tweede artikel, 'Laevinus Torrentius, humanist en dichter' (11-22), in op de vorming van Torrentius tot humanist en schrijver van Latijnse poëzie, en de fundamentele betekenis van zijn verblijf in Rome daarbij.

Onderwerp van het derde artikel, 'Torrentius' literaire activiteiten in het prinsbisdom Luik en in de Nederlanden', van J. de Landtsheer (23-57), zijn de verdiensten van Torrentius voor de letterkunde door diens eigen publicaties en door de veelvuldige mondelinge en schriftelijke

contacten met andere humanisten. De publicaties bestaan enerzijds uit poëzie, zoals de bundel *Poemata Sacra*, en anderzijds uit historische en filologische commentaren, waarvan die op Suetonius het bekendst zijn. Contacten had Torrentius met andere humanisten, zoals Schott, Lipsius en Lampsonius, en met de drukker Plantijn. Dit artikel wil als een aanzet worden beschouwd tot een veel gedetailleerder onderzoek naar Torrentius' werken en brieven.

In het volgende artikel van de bundel, 'Laevinus Torrentius als tweede bisschop van Antwerpen' (61-85), besteedt M. J. Marinus op gestructureerde wijze aandacht aan zijn ambtsperiode als bisschop van Antwerpen van 1587 tot zijn overlijden in 1595. Torrentius stond voor de zware opgave om de stad en het bisdom na de Spaanse verovering in kerkelijk opzicht opnieuw op te bouwen, waarbij conflicten met zijn eigen kapittel niet van de lucht waren. Voorts komen in dit artikel in het kort de politieke opvattingen en activiteiten van de bisschop als staatsman aan de orde.

In de twee laatste artikelen, 'Laevinus Torrentius, kunstliehebber?', van J. van Damme (86-99) en 'Portretten van Laevinus Torrentius. Historische, iconografische en inhoudelijke aspecten', van S. Grieten (101-105), wordt hij uit kunsthistorisch oogpunt bekeken. Volgens Van Damme was Torrentius geen kunstliehebber, hetgeen hij mede aanmemelijk maakt aan de hand van uittreksels uit de inventaris van het bisschoppelijk paleis, gemaakt direct na het overlijden van de bisschop (als bijlage bij dit artikel opgenomen). S. Grieten behandelt ten slotte, wellicht wat te beknopt, de portretten van Torrentius.

In de meeste artikelen wordt, in tegenstelling tot wat de titel van het boek aangeeft, vooral aandacht besteed aan Torrentius als humanist. De stukken zijn over het algemeen geschreven in een vlotte en leesbare stijl en zijn voorzien van een uitgebreid notenapparaat. Er is een groot aantal bronnen gebruikt, waarbij met name de correspondentie en publicaties van Torrentius vermeld dienen te worden.

Wat de presentatie betreft, moet rekening worden gehouden met het feit dat het boek in grote haast is ontstaan, waardoor nogal wat onnauwkeurigheden en typefouten zijn achtergebleven.

W. H. M. Fries

K. W. Swart, *Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand 1572-1584*, M. E. H. N. Mout, H. F. K. van Nierop (Den Haag: Sdu uitgeverij Koninginnegracht, 1994, 311 blz., f59,90, ISBN 90 12 08135 1).

Op het schrijven van een biografie van de 'Vader des Vaderlands' Willem van Oranje heeft in deze eeuw weinig zegen gerust. Na de grote bronnenpublicaties van de negentiende eeuw en de belangwekkende RGP-uitgave *Resolutiën der Staten-Generaal* waren de grondstoffen rijkelijk voorhanden. Felix Rachfahl stelde zich ten doel de biografie van Oranje te schetsen aan de hand van een beschrijving van de Nederlandse Opstand, maar vertilde zich aan deze ambitieuze opzet; hij bereikte slechts het jaar 1569 zodat zijn magistrale werk een torso bleef. Een tweede maal vond dit plaats met de biografie door K. W. Swart. Deze vatte reeds lang voor de herdenking van 1984 het plan op om een biografie over Willem van Oranje te schrijven. Na de hausse van geschriften in en rondom het herdenkingsjaar 1933 was weinig van importantie verschenen en er bestond ook behoefte aan een nieuwe, minder door de traditionele verering gedomineerde visie.

Het werk kwam niet in 1984 gereed en na het onverwachte overlijden van Swart in 1992 bleek dat alleen de periode 1572-1584 gereed was gekomen. Dit deel bleek evenwel dermate waardevol van inhoud te zijn dat de familie naar mogelijkheden heeft gezocht om toch tot uitgave te